

Gracija BRAJKOVIĆ

PEČATNJAK I PEČAT BUDVANSKE KOMUNE U DOBA MLETAČKE VLADAVINE

Ovdje ćemo pružiti prilog o sačuvanom srebrnom pečatnjaku iz XV ili XVI st. i otisku jednog pečata Budvanske komune iz XVIII st., dok je bila pod mletačkom vlasti (1442—1797).

I

Pečatnjak¹ je odlično sačuvan, a nijedan primjerak otisnutog pečata sa tim pečatnjakom, nije mi poznat. Našao sam ga među zavjetnim darovima u crkvi sv. Ivana Krstitelja u Budvi. Kružnog je oblika, promjera 4 cm, debljine 0,5 mm, a napravljen je od srebra.²

Okolo pečatnjaka, na rubu, su dvije tanke linije, između kojih je legenda na latinskom jeziku, i to iza znaka križa tj. simbolične invokacije: + SIGILLVM MAGNV M FIDELISSINE³ COMVNITATIS BVDVE. U prevodu: Veliki pečat prevjerne Budvanske općine. Slova legende su klasična majuskula.

U polju pečatnjaka prikazan je asketski lik sv. Ivana Krstitelja, naslovnika mjesne katedralne crkve i zaštitnika grada Budve. Svetac je bosonog. Uočljiva je haljina od devine dlake, koja donjim rubom ide koso preko golih nogu.⁴ Preko lijevog ramena prebačena je platnena haljina. Desna ruka je spuštена, a lijevom podržava dugi križ, koji se pruža od zemlje do svećeve aureole. Na sva tri gornja kraka križa završne linije dobijaju oblik polumjeseca. Dlanom lijeve ruke, pred grudima, sv. Ivan po-

¹ Pečatnjak, naprava od tvrdog materijala, kojom se vrši otisak pečata na papiru, pergameni, itd. (Vlasta Brajković, Pečatnjaci, Zagreb 1980; Ivo Babić, Prilog trogirskoj sfragistici, Fiskovićev zbornik I, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji, 21, Split 1980, 267—273).

² To je bilo uobičajeno, tako npr. samostan franjevac minorita u Zadru, oko 1580. god. ima srebrni pečat »col nostro sigillo d'argento« (Biskupski arhiv Kotor, XI, 324).

³ Pogrešno napisano »fidelissine«, a treba »fidelissime«.

⁴ Položaj nogu, stopala i koso postavljen donji rub odjeće od devine dlake identični su kao na liku sv. Tripuna na Zlatnoj palji u katedrali sv. Tripuna u Kotoru.

država povelik predmet, koji nije lako sigurno identificirati, ali se, bez sumnje, radi o stiliziranoj maketi grada Budve. Od desnog svečevog boka pruža se prema lijevom rubu pečatnjaka široka traka, na kojoj su upisana slova: E A D (= Ecce Agnus Dei = Evo Jaganjac Božji). Svecu s desne strane je slovo »S«, a s lijeve »Z« (= San Zuanne = Sveti Ivan).

Svi elementi, tj. lik svečev i natpis, koji su izrađeni u ispupčenom obliku na aversu, nalaze se duboko utisnuti na reversu, dakle u negativu. Tim reversom pravio se otisak na pečatnom vosku. U tim udubljenima na reversu još su, mjestimično, sačuvani ostaci pečatnog voska ili šelaka.

Držak nedostaje, a nije bio ni potreban, jer se ovaj pečatnjak upotrebljavao pritiskom prsta. Inače, na aversu je pečatnjak u pozitivu, pa tu ne bi mogao ni doći nikakav držak.

Pečatnjak je iz doba venecijanske vlasti tj. poslije 1442, jer je u natpisu uobičajeni mletački izraz za komunu: »fidelissima« tj. »prevjerna«. Pretpostavljamo da je s kraja XV ili početka XVI stoljeća. Ovaj pečatnjak je izrađen u stilu kasne gotike i rane renesanse.

Budvanski statut, u pog. LXVIII i LXXIV govori o samo jednom pečatnjaku, koji treba čuvati u kovčegu Općine. Tri ključa tog kovčega drže trojica sudaca.⁵

Kod križa, na početku natpisa, naknadno je probušena okrugla rupica. Ona je, bez sumnje, napravljena poslije nego je prestala njegova upotreba i služila je da se provuče konac, kojim je ovaj pečatnjak visio kao zavjet na slici sv. Marije »in Punta«.

II

Drugi pečat Budvanske općine iz XVIII st., u raskošnom baroknom stilu, vanredne ljepote, istaknute umjetničke vrijednosti, sačuvan je kao suhi otisak na jednom dokumentu izdanom 11. X 1772. godine. Ovaj dokumenat čuva se u Nadžupskom arhivu u Perastu.⁶ Pečatnjak nije sačuvan.

Veličina pečata: visina 5,4 cm, širina 4,4 cm. Ovaj izduženi osmerokutni suhi pečat utisnut je na mali stilizirani papir, koji je priljepljen crvenim pečatnim voskom na dokumentu.

Pečat je obrubljen s dva friza, između kojih je legenda. Vanjski, prvi friz je vegetabilni, sastavljen od malih grančica, koje se dodiruju, zapravo ulaze jedna u drugu. Drugi, unutrašnji friz, je vijenac od bisernih perlica. Natpis glasi kao i na onom starijem, već opisanom pečatnjaku, izuzev što piše novije »AE« mjesto starijeg »E«. Donji dio natpisa nije čitak, jer nije dovoljno utisnut,

⁵ Statut Budve, Titograd 1988, str. 106 i 108.

⁶ Nadžupski arhiv Perast, Miscellanea III R 14. — Iz ostavštine don Srečka Vulovića.

ali ga se lako rekonstruira prema natpisu na pečatnjaku. Može se pročitati slijedeći tekst:

+ SIGILLVM MAGNVN (FIDELISSIMAE COMVNI) TATIS
BVDVAE

U sredini pečata, u srcolikom okviru prikazan je sv. Ivan Krstitelj u poluprofilu. U desnoj ruci drži križ, sa zastavicom, koji oslanja na desno rame. Na desnoj strani, pred svečevim nogama, je jaganjac. Na lijevoj strani, iza sv. Ivana, je veliki cvijet. U gornjem, desnom dijelu srca nalazi se malteški križ. Na lijevoj strani lika sv. Ivana je slovo »S«, a na desnoj strani »G« (= San Giovanni = sv. Ivan).

III

Krsto Ivanović⁷ rođen je u Budvi 1628. godine. Bio je doktor obaju prava, kanonik i vikarni notar biskupske kurije⁸ u Budvi. Vršio je i službu mjesnog učitelja. Kasnije je prešao u Veneciju, gdje je postao kanonik bazilike sv. Marka. Umro je u Veneciji 1688. godine i u crkvi sv. Mojsija u pločniku dao je sebi izgraditi grob, a nad crkvenim vratima raskošni barokni spomenik. Pisao je na talijanskom, pjesme, a osobito se proslavio libretima za opere.⁹ Napisao je na talijanskom jeziku Budvanske anale, u tri knjige, koje nisu sačuvane u originalu. U prvoj knjizi tih Anala pruža opis davju pečata Budvanske općine.¹⁰

Za stariji srebrni pečatnjak koji smo opisali gore pod br. I, Ivanović piše »zvani veliki« (»detto maggiore«), premda je on manji od pečata opisanog pod br. II. Naziv »veliki« označava da su se njime pečatali važniji dokumenti, koji su slani u Veneciju, Zadar i najvišim mletačkim funkcionerima, kao i uvjerenja odobrena od Velikog vijeća.

Ivanović i u drugoj knjizi svojih Anala spominje ovaj stariji srebrni pečatnjak i kaže da je na njemu lik sv. Ivana Krst. zaštitnika i gonfalonijera Budve.¹¹

Ovdje treba napomenuti da Ivanović pogrešno piše da se na pečatnjaku na desnoj strani, nalazi jaganjac.¹² Navodeći Ivanovića, to ponavlja Nikola Vučković¹³ Jaganjac je u stvari prikazan na pečatu opisanom gore pod br. II.

⁷ Ivanovići u Dobroti imaju isti grb kao i Ivanovići u Budvi: zmija obavijena oko stabla, u ustima drži dijete.

⁸ Istorijski arhiv u Kotoru, UP CCIII, 16.

⁹ Miloš Milošević, Muzikološka prepiska Krsta Ivanovića iz druge polovine XVII stoljeća, Muzičke teme i portreti, Titograd 1982, str. 31–51, Crnogorska akademija nauka i umjetnosti.

¹⁰ Nikola Vučković, »Budvanski anali« Krsta Ivanovića, Istorijski zapisi, knjiga XXII, sv. 4, Cetinje 1965, 639–640 (na talijanskom), 650, (na našem jeziku).

¹¹ Nikola Vučković, Knjiga druga »Budvanskih analiza« Krsta Ivanovića, Boka, 10, Herceg-Novi 1978, 294.

¹² Nikola Vučković, »Budvanski anali« Krsta Ivanovića, n. dj. 639. i 650.

¹³ Srednjovjekovni statut Budve, Cetinje 1970; predgovor Nikole Vučkovića, str. 33.

Stariji srebrni pečatnjak, izvještava nas Ivanović, čuva se u općinskoj palači, u skrinjici s tri ključa, od kojih jedan drži načelnik, drugi jedan od sudaca, a treći jedan od prokuratora.¹⁴

Za pečat, koga smo opisali gore pod II, Ivanović kaže »zvani mali«, (»detto minore«), premda u legendi unaokolo pečata stoji: SIGILLVM MAGNVM (= pečat veliki) i on je stvarno veći od pečatnjaka opisanog pod I. Nazvan je »mali«, jer su se njime pečatala pisma, akti, itd. nižim nadležstvima i osobama (pisma za Kotor, isprave legalizirane od općinskog notara, itd.).¹⁵

Vučković je Ivanovićev izraz da je unaokolo ovog pečata napis Budvanske općine (»...intorno Comunità di Budua«) shvatio da je na pečatu prikazana okolina Budve (»srce s krstom i okolina Budve«).¹⁶

Ovaj pečat, kao manje važan, drži kancelar i on ga uvijek predaje novoizabranom kancelaru.¹⁷

Iako je za vrijeme mletačke vladavine na cjelokupnoj našoj obali bilo dosta pomorskih naselja proglašanih za općine (»comunità«), rijetko je gdje sačuvan pečatnjak. Iz toga razloga je ovaj nalaz pečatnjaka, koji se u svoje doba, kako smo vidjeli, veoma brižljivo čuvao sa tri ključa, u rukama tri osobe, u toliko značajniji.

¹⁴ Nikola Vučković, »Budvanski anali«, n. dj. 640. i 650.

¹⁵ Kao u bilješci 14, str. 640. i 650.

¹⁶ Kao u bilješci 14, str. 650. i u bilj. 13, str. 33.

¹⁷ Kao u bilješci 14, str. 640. i 650.

Pečatnjak Budvanske komune XV—XVI stoljeće. Revers.
Fot. Zorica Parteli.

Pečatnjak Budvanske komune, XV—XVI stoljeće. Acvers.
Fot. Zorica Parteli.

Suhl pečat Budvanske komune XVII stoljeće.
Fot. Vlado Kovačević.